

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ

EN TH

ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Δ. ΚΟΥΠΙΤΩΡΗ

Ἐλήφθη ἐκ τοῦ «Δελτίου τῆς Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας» τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς
[Bulletin de Correspondance Hellénique de l'École Française d'Athènes.]
ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ.θ. 5 καὶ 6 φύλλου. τῶν μηνῶν Μαΐου καὶ Ἰουνίου ἡ. ᾤ. ἀπὸ σελ. 372 - 381.

EN ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΠΕΡΡΗ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

1878.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ ΕΝ ΤΗ ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑ. ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (1).

Ἐάν εἰς τοὺς περὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, ποιητῶν καὶ πεζογράφων, ἀσχολουμένους λογίους τῆς Εὐρώπης. Ἄνδρες, χρεωστοῦμεν οἱ Ἕλληνες ἐθνικὴν εὐγνωμοσύνην, ὅτι ἐκδιδόντες διορθοῦσιν, ἐρμηνεύουσι καὶ παντοιοτρόπως διςσαφοῦσι τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, τῶν σοφῶν ἡμῶν προγόνων, εἰς τοὺς λογίους τῆς Εὐρώπης ἄνδρας τοὺς εἴτε ἐκδιδόντας εἴτε καὶ ἄλλως μοχθοῦντας περὶ τὴν ἔρευναν, ἀνάπτουσιν καὶ παντοίαν διάσφην τῶν χριστιανικῶν συγγραμμάτων, καὶ δὴ καὶ εἰς τοὺς περὶ τὴν ὑμνογραφίαν τῆς ἐλληνικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας φιλοπονοῦντας, διπλὴν χρεωστοῦμεν εὐγνωμοσύνην, καὶ ἐθνικὴν καὶ θρησκευτικὴν, οἱ ὀρθόδοξοι Ἕλληνες. Καὶ ταύτην τὴν διπλὴν εὐγνωμοσύνην ἐκφράζω καὶ ἐγὼ σήμερον πρὸς τὸν κ. Ἑρρ. Στεβένσων τὸν σοφὸν συγγραφέα τῆς περὶ τοῦ ῥυθμοῦ ἐν τῇ ὑμνογραφίᾳ τῆς ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας πρῶτον, περὶ ἧς ἡ παροῦσα δικτριβὴ, καὶ τὴν εὐχαρίστησίν μου πρὸς τὸν λόγιον νέον κ. Ρείμκνον, τὸν εὐμενῶς παρσχόντα μοι εἰς ἀνάγνωσιν τὴν πρῶτον ταύτην. Καὶ ἡ κρίσις δὲ τῶν τοιούτων πρῶτον, πρὸς τὴν ἐλλείψει, ἂν ὑπάρχῃ, εὐγνώμων δὲ περὶ τὰς ἀρετὰς, ἃς ὀφείλει νὰ ἀνομολογῇ.

Ἡ προκειμένη τοῦ κ. Στεβένσωνος πρῶτον πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ Παρθένου Ἀνθολογίαν τῶν χριστιανικῶν ὕμνων παρβαλλομένη καὶ πρὸς ἄλλας προγενεστέρους φαίνεται μετρία τις καὶ ὀλιγαρκής, συμβάλλεται ὅμως κατὰ τὸ ἐνὸν εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ ἀνάπτειν τοῦ περὶ τῆς ὑμνογραφίας θέματος, καὶ συνεισφέρει καὶ αὕτη τὸν ἐκτελεστὴν ὁβολόν. Κυριωδέστερον θέμα φαίνεται ἔχων ὁ κ.

(1) Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 19^{ης} ἀπριλίου (1^{ης} μαΐου) 1877 ἐπὶ τῆς ὑπὸ Ἑρρίκου Στεβένσωνος ἐν Παρίσις ἐκδοθείσης πραγματείας, ἐπιγραφομένης Du Rhythme dans l'Hymnographie de l'Eglise Grecque par Henry Stevenson. Paris 1876.

Στεβ. τοῦτο, ὅτι ὁ τονικός ρυθμός καὶ εἰδικώτερον ἢ ἰσοσυλλαβικός καὶ ὁμοτονικός, τὰ δύο ταῦτα ὁμολογούμενα στοιχεῖα τῆς ὁμογραφίας ἀνεπρκῶς ἔχουσιν, ὅπως αὕτη χαρακτηρησθῇ ποίησις καὶ οὐχὶ πεζὸς λόγος. Καὶ ἀνευρίσκει τρεῖς ἕτερα στοιχεῖα, τὴν ἀκροστιχίδα, τὴν ὁμοιοκαταληξίαν καὶ τὸν εἰρμόν, δι' ἃ δικκιώτερον νομίζει ὅτι ἡ ὁμογραφία πρέπει νὰ νομίζεται ποίησις καὶ ὁ λόγος αὐτῆς ποιητικός.

Ἄλλὰ τούτων τὴν ἀξίαν καὶ τοῦ ὅλου θέματος τὴν ἐπιτυχίαν θέλει διεξηγήσει προΐων ὁ λόγος εἰς τὰ καθ' ἑκάστη, εἰς ἃ καὶ μεταβαίνομεν.

Σελ. 21. Ἀνευρίσκει ὅτι ὁ λόγος ἐστὶ πεζός, ἀλλ' ἔρρυθμος εἴτε ρυθμικός, τὰ δὲ τροπάρια τηροῦσι τὸν προκειμένον ἐλάχιστον ρυθμὸν τοῦ εἰρμοῦ κατὰ στίχον πρὸς στίχον, συλλαβὴν πρὸς συλλαβὴν, τόνον πρὸς τόνον κτλ. Ἄλλὰ ταῦτα πάντα, εἰ καὶ εἰσιν ἀνμφισβήτητα, πολὺ εὐστοχώτερον καὶ διὰ μακρῶν ἐξέθηκε πρὸ 5 ἐτῶν ὁ Χρῆστος ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ καὶ εἰς στίχους διετέλεν αὐτὰ καὶ τὸν ρυθμὸν κατέδειξε καὶ τὰς συγχωρητὰς παρκαλλαγὰς ἐσημείωσεν.

Αὐτόθι ὁμολογεῖ πρὸς τούτοις ὅτι τῶν ἀρχαίων μελωδιῶν ἡ γνώσις οὐδέποτε ἐξέλιπεν ἐντελῶς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίης, εἰ καὶ ἐξησθένησε διὰ τὸ μῆκος τῶν χρόνων, ἀλλὰ τὰ ἔχνη αὐτῆς τηροῦνται εἰσέτι ἀνεξάλειπτα. Καὶ παράδειγμα φέρει τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν τοῦ Ὁρολογίου ὑπὸ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ, ἐνθα ὁ λόγος στίζεται κατὰ τὸν ρυθμὸν τοῦ μέλους, ἦτοι κατὰ τὰ κόμματα, τὰ κῶλα καὶ τὰς περιόδους τῆς μελωδίας, καὶ οὐχὶ κατὰ τὰς στίξεις τῆς γραμμαικῆς ἐννοίας. Ἄλλὰ ταῦτα καὶ περ καλὰ καὶ ἀληθῆ, οὐ συνάδουσι πρὸς τὰ εὐθὺς ἐπόμενα.

Σελ. 23. Λέγει ὅτι ἡ φύσις τοῦ ρυθμοῦ καὶ οἱ κανόνες αὐτοῦ δὲν ἐγνώσθησαν εἰσέτι. Καὶ ἂν ἐρωτήσῃ τις καὶ αὐτοὺς τοὺς νῦν Βυζαντινοὺς τίνες οἱ κανόνες τῶν μελωδιῶν τούτων, δυσκολεύονται νὰ ἀποκριθῶσι, γινώσκουσι δὲ μόνον νὰ ψάλλωσι τὰ κυριωδέστερα τῶν μελῶν ἀπὸ 8 ἡδὴ αἰώνων, ἀλλ' ἐρωτώμενοι ἐπικυλαμβάνουσι τὰ τῶν σχολιαστῶν « ὕμνοι πεζῶ, ἀμέτρῳ λόγῳ γεγραμμένοι ». Ἄλλ' ὅμως ὤφειλε νὰ ἐξαίρεσθαι ἐκ τῶν νῦν Βυζαντινῶν τοῦλάχιστον τὸν ἄρτι ὑπ' αὐτοῦ ἐπικυθέντα Κουτλουμουσιανόν, καὶ Μιχαήλ τὸν Πατριάρχην, ὅστις μετὰ τοῦ Χριστοῦ συνεξέδωκε τοὺς ὕμνους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸν ἀοίδιμον Κωνσταντῖνον πρεσβύτερον τὸν ἐξ

Οἰκονόμων, ὅστις πρὸ ἐπτὰ καὶ τεσσαρχόντων ἐτῶν διέγνω τὸν ῥυθμὸν τῶν τῆς Ἐκκλησιᾶς ὕμνων καὶ τροπῶν. Ἴδε περὶ γνησίως προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώττης σελ. 668, τμ. γ', κεφ. ε', ἐν Περουπόλει 1830.

Σελ. 25. Λέγει ὅτι κατὰ τὸν περὶ εἰρμοῦ κανόνα Θεοδοσίου Ἀλεξανδρέως τὸν λέγοντα « Ἐάν τις θέλῃ ποιῆσαι κανόνα, πρῶτον δεῖ μελίσσαι τὸν εἰρμὸν, εἶτα ἐπαγγχεῖν τὰ τροπάρια ἰσοσυλλαβοῦντα καὶ ὁμοτονοῦντα τῷ εἰρμῷ καὶ τὸν σκοπὸν ἀποσώζοντα », πρῆβεν 29 κανόνας τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ εὔρε πάντων αὐτῶν τὰ τροπάρια ἰσοσυλλαβοῦντα καὶ ὁμοιοτονοῦντα πρὸς τοὺς οἰκειοὺς εἰρμούς. Εἶτα ἐφῆρμονε καὶ εὔρε τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν κανόνων τῶν μεγάλων ἑορτῶν τοῦ ἐνικυτοῦ.

Σελ. 27. Αἱ δὲ φαίνόμεναι, λέγει ἐνταῦθα, ἀνωμαλίαι δὲν ἀκυροῦσι τὸν παρτεθέντα κανόνα, καθ' ὅσον δύνανται νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὰς ἐξῆς τρεῖς ἐξαίρεσεις. α') *Εἰς μόρια καὶ ἀντωνυμίας δισυλλάβους.* β') *Εἰς λέξεις πολυσυλλάβους προπαροξυτόρους καὶ ὀξυτόρους.* γ') *Εἰς προπερισπωμένας, ἐγκλιτικῷ ἐπιφερομένου.* Καὶ ὅτι ἐκ μὲν τῶν συνδέσμων συχνότερον παρὰ χίνουσι τὸν τονικὸν ῥυθμὸν οἱ ἀλλὰ, μηδὲ, οὐδὲ, ἐκ δὲ τῶν προθέσεων αἱ παρὰ, ὑπὲρ, ἀπὸ, περὶ, διὰ, ἐκ δὲ τῶν ἀντωνυμιῶν αἱ ἐγώ, ἐμοῦ, ἡμεῖς, ἡμῶν, αὐτός κ τ λ. Αἱ ἀνγκρῶνται αὗται παρτερήσεις εἰσὶν ἀληθῶς πολλοὺ ἀξίαι καὶ ἐξίρουν τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλίου.

Ἐνταῦθα παρτηρῶ ὅτι ἐν τῷ τονικῷ ῥυθμῷ οἱ Βυζαντινοὶ τὸν κατ' ἐγκλισιν τόνον τὸν εἰς τὴν λήγουσαν τῆς προπερισπωμένης ὑπερτιθέμενον οὐχ ὑπολογίζουσι, τουτέστι γράφουσι μὲν

« ποῖόν σοι, βλασφημοῦσί σε, εὐφημοῦμέν σε »

ἀπαγγέλλουσι δὲ καὶ μελοποιοῦσιν, ὡς εἰ ἐγράφοντο

« ποῖον σοι, βλασφημοῦσι σε, εὐφημοῦμεν σε. » π. χ.

—	~	—	~		—	~	—
ποῖ	όν	σοι	ἐγ	κώ	μι	ον	
~		—	~	~		—	~
ἐχ	θοῖς	βλα	σφη	μοῦ	σί	σε	
—	~		—	~	~		
εὐ	φη	μοῦ	μέν	σε.			

Καὶ τοῦτο οὐδὲν ἐξ ἀγνοίας τοῦδε τοῦ κανόνα τῶν

γρχμμηκτικῶν. α Ὅμοιως εἰ περισπᾶται ἡ προκειμένη λέξις, ἐγκλι-
τικοῦ ἐπιφερομένου, ἐγείρει τὴν μετὰ τὴν περισπωμένην βρεῖν,
οἶον, οἷός τις, σκῶλόν τι, κνημόν τε ». (Ἀρχάδιος ἐν τῇ ἐπιτομῇ
τοῦ Ἡρωδιανοῦ περὶ τόνων, σελ. 146). Προστίθημι δὲ ὅτι καὶ τὴν
σήμερον ὁ τοιοῦτος τόνος παρχμελεῖται, δύνανται δὲ νὰ διακρίνη-
ται ἐν τῇ νῦν ἀπαγγελίᾳ καὶ ἀναγνώσει μόνον ὁ τῶν προπαραξυτό-
νων, ὡς ἀνθρωπός τις, παρσελάμβανόν τινες κττ. Οἱ δὲ μελωδοὶ τῆς
ἐκκλησίας καὶ ἐν τούτοις γράφουσι μὲν

Ἀκατάληπτόν ἐστι

τὸ ἄχρηντόν σου σῶμα

μελοποιοῦσι δὲ καὶ ψάλλουσιν ἄνευ ἐγκλίσεως ὡδε·

—	~	—	~		—	~	—
Ἀ	κχ	τά	λη	πτόν	ἐ	στι	
~	—	~	—		~	—	~
τὸ	ἄ	χρην	τόν	σου	σῶ	μα	

Σελ. 31. Ὅτι τὸ τῆς προσωδίας αἵσθημα, ἥτοι τὸ ἐκ τῶν μχ-
κρῶν καὶ βραχειῶν συλλαβῶν τῶν ἐμμέτρων ποιημάτων, κατὰ μικρὸν
ἀπημβλύθη, οἱ δὲ τόνοι διατηρήθησαν, ὡς καὶ νῦν, ζωηροὶ καὶ
ἀκμαῖοι καθὼς καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν ρυθμός, ἐξέλιπεν ὅμως ἡ αἵσθησις
τῆς διαφορᾶς τῶν τόνων πρὸς ἀλλήλους, μὴ διακρινούσης πλέον τῆς
ἀκοῆς τὴν διάφορον τάσιν, τὴν ὀξεῖν δηλ., τὴν βραεῖν, τὴν περι-
σπωμένην, ὥστε πῶμα ἢ πόμα, τοῦτον ἢ τούτων, αὐτὸν ἢ αὐτῶν
κατέστη ἀδιάκριτον τῇ ἀκοῇ, καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἐν τῷ τονικῷ
ρυθμῷ ἀδιάφορον· π. χ.

Ὡς γεννητὸν ἐν μάρτυσιν.

Ῥωμκλέω φρονήματι.

καὶ Εὐφημοῦμέν σε.

Καὶ χολάσεων.

Ἄλλ' ἡ παρχτήρησις αὕτη, ἣν ἐγὼ διὰ τῶν ἄρτι παρχτεθέντων
παρχδειγμάτων ἐβεβαίωσα, χρονολογούμενη ἔκτοτε παρχτηρῶ ὅτι
ἰσχύει καὶ νῦν ὡσαύτως, ὡς εὐχερῶς δύνανταί τις νὰ βεβαιωθῇ ἐκ
τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων.

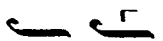

Αὐτόθι. Ὁ Χρῆστιος, λέγει, παρχδεχόμενος τὸν τόνον ὡς θεμε-
λιώδη βᾶσιν τῶν τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίης ὕμνων, περιορίζει τὴν

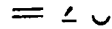
ἐπανάληψιν τοῦ τόνου ἔν τισι μόνον συλλαβαῖς. Καὶ ἵνα βεβαιώσῃ τοῦτο προσέδραμεν εἰς τὰ μουσικὰ σημεῖα πολλῶν χειρογράφων ἐνδεικνύοντα τὴν μελωδίαν τῶν εἰρμῶν, καὶ εὗρεν ὅτι ταῦτα ἀναδεικνύουσι τὸν τονισμόν τινῶν μόνον ἐκ τῶν τονιζομένων συλλαβῶν τοῦ εἰρμοῦ καὶ οὐχὶ πασῶν. Καὶ συνεπέρχεν ἐκ τούτου ὅτι οὐχὶ πᾶσαι αἱ τονιζόμεναι συλλαβαὶ τοῦ εἰρμοῦ εἰσιν ἀπαραιτήτως τονιστέαι ἐν τοῖς τροπαρίοις, ἀλλὰ τινὲς μόνον, αἱ οὐσιώδεις, τινὲς δὲ, αἱ κατ' αὐτὸν ἐπουσιώδεις, μένουσιν ἄτονοι. Ὁ δὲ κ. Στεβ. θεωρεῖ ἥκιστα τοῖς νῦν γνωστῇ τὴν τῶν τότε μουσικῶν σημείων σημασίαν, καὶ ἀνεπαρκῆ, ἵνα στηριχθῇ ἐπ' αὐτῶν τοιαύτη τις θεωρία. Καὶ τῷ ὄντι, ἂν ἐνταῦθα ὁ Χρίστιος νοῇ τὰ πρὸ τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος μουσικὰ χειρόγραφα, τότε ὁ δισταγμὸς τοῦ κ. Στεβ. ἐστὶν ἐλλογώτατος. Καὶ ἡ εἰρημένη θεωρία μὴ δυναμένη ἐκ μόνων τῶν τότε μουσικῶν σημείων νὰ βεβαιωθῇ, ἀνάγκη νὰ λάβῃ τὸ κύρος αὐτῆς ἐκ τοῦ τονισμοῦ τῶν τροπαρίων, ὧν ἐξεταστέα ἐστὶν ἡ ἰσοτονία καὶ ὁμοτονία πρὸς τὸν εἰρμόν.

Σελ. 37. Τῶν μακρῶν καὶ βραχέων λοιπὸν ἡ αἴσθησις καὶ διακρίσις, ἐφ' ὧν ἡ ἔγκριτος ποίησις στηρίζεται, ἐξησθένησε καὶ σχεδὸν ἐκλείπει κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ σωζόμενος τῶν λέξεων τονισμός, διακρίνων τὰς συλλαβάς εἰς τονιζόμενας καὶ μὴ, ἀντεισθήγαγε ταύτας εἰς τὴν ποίησιν, καὶ οὕτως ἐγενήθη ὁ τονικὸς ῥυθμός. Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ 4ου αἰῶνος ἡ ἀνατροπὴ ἦτο πλήρης, τὸν μετρικὸν ἀντικατέστησεν ὁ τονικὸς ῥυθμός, κάλλιστος δὲ καὶ ἐξάριτος τούτου καρπὸς ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ἡ ὕμνογραφία τῆς ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἐποιοῦν μὲν καὶ τότε ὡς καὶ μετέπειτα κατὰ μίμησιν τῶν παλαιῶν ποιητῶν ἑμμετρὰ ποιήματα, μάλιστα ἡρωικά ἐξάμετρα καὶ τρίμετρα ἰχθυικά, ἀλλ' ἐποιοῦν χάριν τῶν πεπαιδευμένων καὶ τῶν ἐν ταῖς σχολαῖς, οἱ δὲ κατὰ τὸν τονικὸν ῥυθμόν εἴτε κατὰ ῥυθμοτονίαν στιχοποιοῦντες καὶ μουσουργοῦντες ἐποιοῦν καὶ ἐμέλιζον χάριν τοῦ λαοῦ, ὅστις δὲν διέκρινε πλέον τὸν χρόνον τῶν συλλαβῶν, ἤτοι τὰ μακρὰ καὶ βραχέα αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν τόνον, καὶ εἰς τὰ ῥυθμότονα ταῦτα μελοποιήματα ἐτέρπετο. Διότι καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Δαμασκηνοῦ εἰς ἰχθυικά τρίμετρα πεποιημένοι κανόνες Στείβει θαλάσσης, Ἔσωσε λαὸν, Θεῶ καλυφθεῖς, ψάλλοντι ἐρρυθμισμένοι οὐχὶ κατὰ τὸν μετρικὸν ἀλλὰ κατὰ τὸν τονικὸν ῥυθμόν.

Γίνεται δὲ καταφανεστάτη μάλιστα ἡ τοῦ μετρικοῦ καὶ τοῦ κατὰ τόνον ρυθμοῦ διαφορὰ παριστανομένη διὰ τῶν μουσικῶν σημείων. Παράδειγμα δ' ἔστωσαν οἱ πέντε πρῶτοι στίχοι τῆς Ἰλιάδος.

1) Ἡ κατὰ τὸν μετρικὸν χρόνον εἴτε ρυθμὸν παράστασις.

 = — σπονδείω.

 = δακτύλῳ.

Μῆ	νιν	ᾗ		ει	δε,	θε		ᾗ,	Πη-
λη	ι	ᾗ		δεω	ᾗ	χι		λῆ	ος,
οὐ	λο	μέ		νην,	ᾗ	μυ		ρι'	ᾗ-
χαι	οῖς	ᾗ		ᾗ	γε'	ᾗ		θη	κεν,
πολ	λὰς	δ' ι		φθί	μους	ψυ-		α	ψεν
ᾗ	ρώ	ων,		αὐ	τοὺς	δε		ε-	λώ
λώ	ρι	α		τεῦ	χε	κύ		νες	σιν
οἶ	ω	νοῖ		σί	τε	πᾗ		σι'	Δι-
ὀς	δ' ε	τε		λεί	ε	το		βου	λή.

(Ἰλ. Α, 1—5).

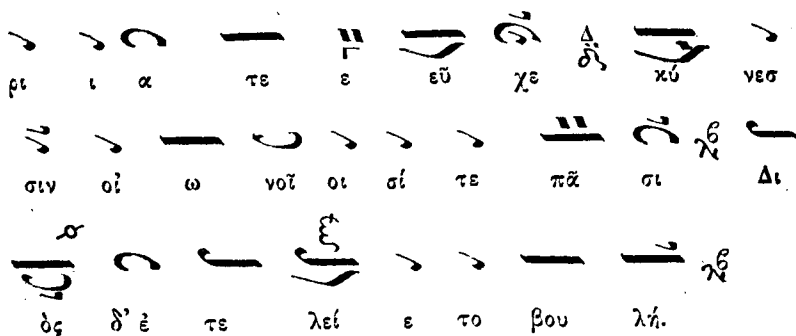
Διὰ ταύτης δὲ τῆς τῶν σπονδείων καὶ δακτύλων παραστάσεως δύναται νὰ γείνη καταφανὲς λίαν καὶ τὸ διὰ τοῦ ὁλοσπονδείου δηλούμενον βαρὺ πένθος ἢ πόθος, δυσκολία ἢ βραδύτης, καὶ τάνχ-

παλιν ἡ διὰ τοῦ ὁλοδακτύλου ἐμφαινομένη τυχεῖς καὶ σκιρτῶσαι πορεῖα, π. γ.

Ψυ Σί	χῆν του	κι καὶ	κλή κρει	σκων ῶν	Πα- ῆδ'
τρο οῖ	κλή νου	ος βε	δει ερί	λοι θα	ο ('Ιλ. ψ. 224) σιν ('Οδ. ο. 334)
Ἄν Αὔ	δρα τις	μοι ἔ	ἔν πει	νε τα	πε, πέ
				Μοῦ δον	σα, δε
				πο-	κυ-
λύ λιν	τρο δε	πον, το	δς λᾱ	μά ας	λα ᾶ
				πολ ναι	λά ('Οδ. α. 4). δῆς ('Οδ. λ. 598).

2) Ἡ κατὰ τὸν τυνικὸν ρυθμὸν μελοποιήσεις, ἡχος δ'. γ^ε

Μῆ	νιν	ᾶ	ει	δε,	θε	ᾶ,	δῖ	Πη	λη	ι
ᾶ	α	δε	ω	Ἀ	χι	λῆ	ος,	οὐ	λο	
μέ	νην,	πῆ	ῆ	μου	ρί'	Ἀ	χαι	οῖς	δῖ	ᾶλ
γε'	ἔ	θη	κεν,	πολ	λᾶς	δ' ἰ	φθί	μους	ψυ	
χᾶς	δῖ	Ἀ	ι	δι	προ	ι	ι	α	ψεν	
ῆ	ρώ	ων,	δῖ	αὐ	τούς	δε	έ	λώ		

Ταύτην λοιπὸν τὴν νέαν τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως βάσιν ἡδύ-
νακτο στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ περὶ τῶν τονικῶν ῥυθμῶν κεφαλαίου τοῦ
Χριστοῦ νὰ ἀναπτύξῃ καὶ προαγάγῃ, ἂν ᾔθελεν.

Σελ. 38. Κατὰ τοὺς ἱαμβικούς διμέτρους καταληκτικούς στίχους
τοὺς καλουμένους ἀνκρεονταίους, ἔχοντας τὸν ἐξῆς τύπον,

— — — — —
 Θέλω λέγειν | Ἀ τρεῖς δας,
 Θέλω δὲ Κἀδ | μον ᾗ δειν.
 Οὐ δεις φίλων | στε νά ζει.

ἠγράφησαν ὁ ἐσπερινὸς ὕμνος Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ ὁ
ὁμόρρυθμος Φωτίου τοῦ Πατριάρχου

— — — — —
 Σὲ καὶ νῦν εὖ | λο γοῦ μεν
 καὶ Πνεύμα τος | τα μί α.
 προσ φέ ρω σοι | τῷ κτί στη
 σοὶ δό ξαν ᾗ | να πέμ πω.

Ἀλλὰ καὶ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου ὕμνου στίχοι τινὲς π. χ.

φῶς ἐκ φω τὸς | ᾗ νάρ χου
 δό ξαν ᾗ θροῖ | ζο μέ νου.

παρκαλείπουσι τὸν ἐπὶ τῆς δευτέρας συλλαβῆς τόνον, ἕτεροι δὲ τὸν
ἐπὶ τῆς προτελευταίας. π. χ.

Χριστέ μου, λόγε Θεοῦ.
 ἔταξας, νόμον τιμῶν.
 τῆς πολυμόχθου σαρκός.
 δουλεύειν σοι, φύλαξον.

Ἦσθε ἡ ῥυθμοτονία τῶν ὕμνων τούτων παρὰβλαβημένη πρὸς τὴν τῶν μετέπειτα προσομοίων καὶ τῶν κανόνων φαίνεται πολὺ ἀτελής. Ἀλλ' ὁ κ. Στεβ. παρὰτιθεὶς τοὺς πρώτους ἐξ στίχους παρὰτρέχει τὰς ῥυθμικὰς παρὰτηρήσεις, καίτοι ὁ Χρῆστος προδιέλαβε περὶ αὐτῶν.

Αὐτόθι. Οἱ δὲ παρὰτιθέμενοι ὡς ἐξάμετροι οὔτε ἰσοσυλλαβοῦσιν ἀλλήλοις οὔτε ὁμοτονοῦσιν, οὔτε ῥυθμὸν τονικὸν ἔχουσιν ἔνδηλον, ἀλλὰ τοσοῦτον διαφέρουσιν, ὥστε νομίζει τις ὅτι εἰσὶν ἄρρυθμοι. Ἰδοὺ οἱ δύο πρῶτοι στίχοι·

Υψηλὸς Κύριος δυνάτὸς φιλόστοργος ἄμωμος

δόξῃ μου νῦν σύνεσιν, καὶ μου τὸ στόμα πλήρωσον.

Ἔχει δ' ἐκ τούτων ὁ α' στίχος συλλαβὰς 16, ὁ β' 14, ἐκ δὲ τῶν ἐφεξῆς ἐκεῖ παρὰτιθεμένων ὁ γ' ἔχει 14, ὁ δ' 15, ὁ ε' 14. Ταῦτα δὲ πάντα ἀπορῶ πῶς παρῆθεν ὁ κ. Στεβ. καὶ λέγει αὐτοὺς « basés uniquement sur l'accent ».

Σελ. 42. Ἐνταῦθα ἀνέγραψε καλὴν τινὰ γνώμην, ὅτι ἐν τῇ τῶν ἀρχαίων σοφῇ καὶ τεχνικῇ ἐμμέτρῳ ποιήσῃ διετῆρουν πᾶσαν αὐτῶν τὴν δύνανται οἱ τόνοι ἀκουόμενοι σαφῶς· καὶ τοι ὁ σοφὸς Μάξιμος Πλανούδης διαβεβηχοῖ τὸ ἐναντίον λέγων « Ὅπου περ τῶν συλλαβῶν ὁ τόνος πεσὼν οὐδ' ὅτιον ἐπεστρέφοντο ». V. Cobet, var. lect. p. 183. Ἀλλ' ὁ Πλανούδης δὲν λέγει ὅτι ὁ τόνος δὲν ἠκούετο ἢ δὲν ἡσθάνοντο αὐτὸν οἱ ἀρχαῖοι, ἀλλ' ὅτι « οὐκ ἐπεστρέφοντο », ἥτοι οὐ προσεῖχον· διότι τότε ἡ προσοχή ἦν ἐστραχημένη ἐπὶ τὰ προσωδιακὰ μέτρα καὶ τὸν ποικίλον αὐτῶν συνδυασμὸν (1).

(1) Ταύτῃ τῇ γνώμῃ στοιχῶν καὶ ὁ ἀοιδὸς Κωνστ. πρᾶσδύταρος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ὅτι δηλ. οἱ τόνοι ἠκούοντο ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἐμμέτροις ποιήμασι καὶ ῥυθμὸν ἀπειλοῦν, ἔγραφε τῷ 1830 ἐν Πετροπόλει ἐν τῷ Περί γνησίας προφῶρας τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης (σελ. 668, τμ. γ', κεφ. ε') ὅτι πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα σύγαινται ἐκ ῥυθμῶν ὁμοτόνων πρὸς τοὺς τῶν παλαιῶν ἐμμέτρων ποιημάτων καὶ παραδείγματα παρατίθουσιν ἐκεῖ τὰ ἐξῆς καὶ γνώμην καθολικὴν.

• Τὸν προφήτην Ἰωάν — ἐκμιμούμενος βοῶ •. ὡς

• Ἄνδρες πρόσχετε τὸν νοῦν — ἐξευρήματι καινῷ •. (Φερεκρ.).

Καὶ πάλιν·

• Οἶκος τοῦ Εὐφραθα, — ἡ πόλις ἡ ἁγία,

• τῶν προφητῶν ἡ δόξα, — εὐτρέπισον τὸν οἶκον,

• ἐν ᾧ τὸ θεῖον τίκεται •. ὡς,

• Ἄετισον ἐν ῥυθμοῖς — τὸν πύαχ ἐν οὐρείᾳ

• ξεστὸν λόγον Ἀργείων — καὶ Δαρδανίας ἄταν,

Σελ. 43. Καὶ οἱ ἐνταῦθα παρκατιθέμενοι στίχοι· εἰ καὶ ἰσοσυλλαβοῦσιν, οὐχ ὁμοτονοῦσιν, ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς ὁμοίως ἀπαρκατηρήτως παρέρχεται αὐτούς.

Αὐτόθι. Ὅτι δὲ ἐδύναντο νὰ ὑποδείξῃ δακτυλικά κῶλα, γλυκύνεια, φερεκράτειν εἰς τοὺς κανόνες, τὰ ἰδιόμελα καὶ τὰ αὐτόμελα, ἔτι δὲ καὶ ἀπλοῦς τροχαίους καὶ ἱκμβικούς στίχους, καὶ δὲν ὑπέδειξε, θεωρήσας τοῦτο εἴτε μάταιον εἴτε ἄσκοπον, ἐγὼ τοῦλάχιστον λυποῦμαι. Διότι ἂν ἐπεξειργάζετο μέρος τι οὕτω συμπαρκαβάλλων πρὸς τὰς ἀρχαίας στροφὰς καὶ τοὺς ἀρχαίους ῥυθμούς, ὅσον μικρὸν καὶ ἀτελὲς ἂν ἦτο τὸ παρκαβληθὲν, ἡδύναντο ἄλλοι κατόπιν νὰ συμπληρώσωσι καὶ τελειοποιήσωσι. Διότι παρὰ τὴν γνώμην τοῦ σοφοῦ Στεβένσωνος ἐξακολουθῶ νὰ φρονῶ ὅτι καὶ οἱ ὕμνογράφοι ἐρρῦθμισαν τὰ τῆς ἐκκλησίης ἄσμεντα κατὰ τοὺς τότε παρκαμύζοντας μὲν, ἀλλ' αἰετοῦτε ἐλληνικούς ῥυθμούς, καὶ οἱ μελωδοὶ ἐμουσοῦργησαν τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὕμνωδίας κατὰ τὰ τότε ἐν παρκαμύῃ ἐλληνικά μέλη προτιμῶντες ἐκάστοτε τὰ σεμνὰ καὶ ἱεροπρεπῆ, τὰ κατανύγοντα τὴν καρδίαν καὶ εἰς ὕψος θεῖον τὸν νοῦν ἀναφέροντα. Διότι κατὰ τὸν ἱερώτατον Κλήμεντα (Στρωμ. Ζ, σελ. 475) «περιττῇ

« ἀρθεῖν δ' ἐπὶ πόντιον ». (Εὐριπ. Τρωάδ.)

Καὶ πάλιν·

« Ὁ ὑπερυψούμενος — τῶν πατέρων κύριος ». ὥς,

« Μοῦσαι Πιερίθην — αἰδοῦσαι κλείουσαι ». (Ἡσιόδ.)

• Καθόλου δὲ τῶν ἱερῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας ἀγμάτων τὰ μὲν ἰδιόμελα, ἴδιον ἔχοντα μέλος, ἀναλογοῦσι πρὸς τὰς λυρικές καὶ κρουματικές ψᾶς τῶν παλαιῶν, • ποικίλῃν ἀλλάσσοντα μελωδίαν, εἰς τὴν ὁποίαν αἱ λέξεις καθυποτάσσονται πολλάκις • εἰς τὸ μέλος, ὅταν ψάλλωνται ἀργῶς καὶ, ὥς λέγομεν, μετὰ μέλους· τὰ • δὲ λεγόμενα προσόμοια τροπάρια, καὶ οἱ εἰρμοί, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων • μελῶδων τὰ πλεῖστα, ἐκ κώλων καὶ κομμάτων ἄλλοτε μὲν ἴσων καὶ ὁμοίων κατ' • ἀκολουθίας ὁμοζυγίας συντεθειμένα, ἄλλοτε δὲ πάλιν εἰς ἄνισα καὶ ἀνόμοια κῶλα • καὶ στροφὰς ποικίλας διηρημένα, ἀπαρτίζουσι στίχους, ποτὲ μὲν ὁμοειδείς καὶ • ὁμοιορρυθμούς, ἄλλοτε δὲ καταμειγμένους μεταξὺ καὶ ἄλλων μεσολαβούντων δια- • φόρων ῥυθμῶν, καὶ εἰς περιόδων ἀνόμοια μεγέθη καὶ λογοειδῆ σχήματα μεταβαλ- • λόμενος· ὅθεν παρομοιάζουσι τὰς συμμέτρους στροφὰς τῶν ἀρχαίων μελοποιῶν, • αἵτινες σύγκεινται πολλάκις ἐκ μέτρων μικτῶν καὶ στίχων ἀσυναρτήτων. • Ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ (ἐν τῇ μακρᾷ δ' σημειώσεται τῆς σελ. 761 τοῦ Δ' βιβλ. Περὶ τῶν Ὁ' Ἑρ- • μηνευτῶν. Ἀθήνησι, φωμβ') λέγει «Καὶ αὐταὶ τῶν αἵρετικῶν αἱ ψᾶι τὸν αὐτὸν εἶχον • ῥυθμόν. Τὸ τῶν Ἀρειανῶν σωζόμενον κόμμα «Ποῦ εἰσιν οἱ λέγοντες, τὰ τρία μίαν • δύναμιν» (Σωκρ. ζ, 8. Σωζόμ. η, 8) ἐψάλλετο πάντως, ὥς καὶ τὸ «Ἐξήνησεν • ἡ ἔρμις, ὥστε κρίνον Κύριε» (ἤχος δ'), πρὸς ὃ συμπίπτει ἀκριβῶς».

μουσική ἀποπτυστέα· ἡ κατὰ κλῶσιν τὰς ψυχὰς καὶ εἰς ποικιλίαν ἐμβάλλουσα, τοτὲ μὲν θρηνώδης, τοτὲ δὲ ἀκόλαστον καὶ ἡδυπαθῆ, τοτὲ δὲ ἐκθεστικῶς μενέουσα καὶ μανικὴν ν. Τὴν ἀνωτέρω γνῶμην ἀσπάζεται καὶ ὁ Χρῆστος, καὶ διὰ τοῦτο παρέβαλε τὸν τονικὸν ῥυθμὸν τῶν τῆς ἐκκλησίας ὕμνων πρὸς τὰ ἀρχαῖα μέτρα, καὶ πλεῖστα ὑπέδειξε καὶ γλυκύνεια καὶ φερεικράτεια, δακτυλικά καὶ ἀνταπιστατικά, λογαοιδικά, ἰαμβικά, τροχαϊκά, μικτὰ καὶ ἄλλα. Καὶ πρὸς τούτοις ὅτι ἡ κατὰ στίχον σύνθεσις τῶν εἰρημῶν καὶ τῶν αὐτομέλων ἀποτελεῖ τὰς χριστιανικὰς στροφάς, ὧν πολλὰς καὶ ἀνέλυσε καὶ τὰ μέτρα παρέθηκε καὶ τὴν ποικιλίαν ἡρμήνευσεν. Ἀντιστοιχοῦσι δ' αἱ στροφαὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὰ τροπάρια τῶν Βυζαντινῶν.

Ἰνα δὲ τοῦτο καὶ διὰ παρεκδεξιμάτων σαφέστερον καταδειχθῇ, φέρε ἀναλύσωμέν τινα τούτων.

Α'. Κοντάκιον τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου. ἦχος πλ. δ'.

Στροφή μετ' ἰαμβῶν λογαοιδικὴ τετράκωλος ἐξάστιχος.

1. ~ — | ~ — ~ || — | ~ — ~ — | ~ — ~ — α
 Τῇ ὁ περ μά χῶ στρῶ τη γῶ τὰ νι κη τῇ ρι α
2. ~ — | ~ — ~ || — | ~ — ~ — | ~ — ~ — α
 ὡς λυ τρω θεῖ σα τῶν δει νῶν εὐ χα ρι στή ρι α
3. — ~ | — ~ — || ~ | — ~ ~ | — ~ — ~ γ
 ἀ νη γρά φω σοι ἡ πό λιν σου Θε ο τό κε
4. — ~ | — ~ — || ~ | — ~ — ~ | — ~ — β
 ἀλλ' ὡς ἔ χου σα τὸ κρά τος ἀ προσ μά χη τον
5. — ~ | — ~ — || ~ | — ~ — ~ | — ~ — β
 ἐκ πην τοί ων με κιν δύ νων ἐ λευ θέ ρω σον
6. — ~ | — ~ — || — ~ — ~ — ~ | — ~ — δ
 ἔ νη κρά ζω σοι χαῖ ρε νύμ φη ἀ νύμ φευ τε.

Β'. Ἐξαποστειλάριον. ἦχος β'.

Στροφή λογαοιδικὴ πεντάκωλος ἐξάστιχος.

1. — ~ ~ — ~ | — ~ — || ~ | — ~ — ~ | — ~ — α
 Τοῖς μα θη ταῖς συν ἐλ θω μεν ἐν ὁ ρει Γα λι λεί ας

2. $\underline{\quad} \sim \sim \underline{\quad} \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \parallel \underline{\quad} \sim \sim \mid \sim \underline{\quad} \sim$ 6
 πί στει Χρι στὸν θε ἄ σα θαι λέ γον τα ἐξ ου σί αν
3. $\sim \mid \underline{\quad} \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \underline{\quad} \sim \parallel \underline{\quad} \sim \sim \underline{\quad} \sim \mid \underline{\quad} \sim$ γ
 λα θεῖν τῶν ἄ νω καὶ κά τω μά θω μεν πῶς δι δά σκει
4. $\sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \parallel \underline{\quad} \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \underline{\quad} \sim$ δ
 βα πτί ζειν εἰς τὸ ὅ νο μω τοῦ πα τρὸς ἔ θνη πᾶν τα
5. $\underline{\quad} \sim \sim \underline{\quad} \sim \parallel \sim \underline{\quad} \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \mid \sim \underline{\quad} \sim$ ε
 καὶ τοῦ υἱ οὔ καὶ ἄ γί ου πνεύ μα τος καὶ συν εἴ νκι
6. $\sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \parallel \underline{\quad} \sim \underline{\quad} \sim \sim \underline{\quad} \sim$ δ
 τοῖς μύ σταις ὡς ὁ πέ σχε το ἔ ως τῆς συν τε λεί ας.

Γ'. Εἰρμός τῆς α' ᾠδῆς τοῦ εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου
 (αὐγ. 15) κανόνος. ἤχος δ'.

Στροφή λογκοιδική τετράκωλος τετράστιχος.

1. $\sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \parallel \underline{\quad} \sim \sim \underline{\quad} \sim \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim$ α
 Ἄ νοί ξω τὸ στό μα μου καὶ πλη ρω θή σε ται πνεύ μα τος
2. $\sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \parallel \underline{\quad} \sim \sim \underline{\quad} \sim \sim \mid \underline{\quad}$ 6
 καὶ λό γον ἔ ρεύ ξο μαι τῇ βι σι λί δι μη τρι
3. $\underline{\quad} \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \parallel \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \sim \mid \underline{\quad} \sim$ δ
 καὶ ὁ φθῆ σο μαι φαι δρῶς πα νη γυ ρί ζων
4. $\sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \parallel \underline{\quad} \sim \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim$ γ
 καὶ ἄ σω γη θό με νος ταύ της τὰ θαύ μα τα.

Τοῦ εἰρμοῦ τούτου παρτίθημι καὶ δύο ἀπομιμήσεις ὑπὸ Θεοφάνους καὶ Ἰωσήφ, αἵτινες μικρὰς ἔχουσι παρχυλαγὰς καὶ οἶκας καὶ τὰ τροπάριχ τοῦ πρώτου κανόνος πρὸς τὸν εἰρμόν.

Κατὰ τὸ « Ἀνοίξω τὸ στόμα μου ».

α'. Κανὼν εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου (25 μαρτίου).

ᾠδὴ α'.

1. $\sim \mid \sim \sim \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \parallel \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \underline{\quad} \sim \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim$ α
 Ἄ δε τω σοι, δε σοι να, κι νῶν τὴν λὺ ραν τοῦ πνεύ μα τος
2. $\sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \mid \sim \parallel \underline{\quad} \sim \sim \underline{\quad} \sim \sim$ 6
 Δαυ τδ ὁ προ πά τερ σου ἄ κου σον, θύ γα τερ,
3. $\underline{\quad} \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \parallel \sim \mid \underline{\quad} \sim \sim \sim \mid \underline{\quad} \sim$ δ
 τὴν χαρ μέ συ νον φω νήν πρὸ τοῦ ἀγ γέ λου.

4. \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — || $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — Υ
 χα ράν γάρ μη νύ ει σοι τήν άν εκ λά λη τον.

6'. Κανών εις τήν Θεοτόκον τῷ σαββάτῳ τοῦ ἀκκθίστου ὕμνου.

Ὁδὴ α'.

1. \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — || — \sim \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — α
 Χρι στοῦ βί βλον ἔμ ψυ χον ἔ σφρα γι σμέ νην σε πνεύ μα τι
2. \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — || \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim | — β
 ὁ μέ γας ἀρ χάγ γε λος, ἁ γνή, θε ὡ με νος
3. — \sim \sim — \sim | — || $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim δ
 ἔ πε φώ νει σοι· χαῖ ρε, χα ρᾶς δο χεῖ ον.
4. \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — || \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim | — Υ
 δι' ἧς τῆς προ μή το ρος, ἁ ρᾶ λυ θή σε ται.

Δ'. Εἰρμός τῆς α' ᾠδῆς τοῦ εις τὰ Θεοφάνεια (ικν. 6)

ἱαμβικοῦ κανόνος. ἦχος β'.

Στροφή λογαοιδική τρίκωλος πεντάστιχος·

1. $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim || — \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim α
 Στεῖ βει θα λᾶσ σης κυ μα τού με νον σά λον
2. $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim || — \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim α
 ἡ πει ρον αὖ θις Ἰ σρα ἡλ δε δειγ μέ νον
3. $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim || \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim β
 μέ λας δὲ πόν τοις τρι στά τας Αἰ γυ πτί ων
4. $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim || — \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim α
 ἔ κρυ ψεν ἄρ δην ὁ δα τό στρω τοις τέ φοις
5. $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ || \sim \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim Υ
 ῥώ μη κρη ται ᾗ δε ξι ᾶς τοῦ δε σπό του.

Ε'. Τροπάριον ἀνκστάσιμον τοῦ Πάσχα. ἦχος πλ. α'.

Στροφή ἱαμβική καὶ λογαοιδική τρίκωλος τετράστιχος.

1. \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ | \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — | \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ α
 Χρι στός ἁ νέ στη ἔλ νε κρῶν
2. \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ | \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — | \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim α
 θα νά τῳ θά να τον πη τή σης
3. $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — β
 καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνή μα σι

4. ~ | — ~ ~ | — ~ —
ζω ἦν χα ρι σά με νος.

Υ

Τὰ τρία τελευταῖα τροπάρια ἀναλύει καὶ ὁ Χρῆστος ἐν σελ. CII — CV, ἀλλ' ἄνευ τόνων καὶ διαστολῆς τῶν μέτρων.

Καθόλου δὲ παρατηροῦμεν ὅτι τὴν ἐκ τρίτου κατὰ συνέχειαν ἐπανάληψιν τοῦ αὐτοῦ ῥυθμοῦ καὶ μέτρου, ἣτις καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς σπανίως ἀπαντᾷ, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ τῆς Σαπφούς ᾠδῇ καὶ τῇ τρίτῃ ἀσκληπιαδεῖα, ἀποφεύγουσιν ὡσάύτως καὶ οἱ ὁμνογράφοι καὶ μελωδοὶ τῆς ἐκκλησίας, ὅτε μὲν παρεμβάλλοντες μετὰ δύο ὁμορρυθμούς ἐτερόρρυθμον στίχον, ὅτε δὲ μελιζόντες ἀνομοίως τοὺς ὁμορρυθμούς, ὅτε δὲ καὶ ἀμφοτέρω ποιῶντες. Οὕτω π. χ. τοὺς τρεῖς ὁμοτόνους τοῦ Στείθει θαλάσσης στίχους, τὸν 1ον, 2ον καὶ 4ον, ἀνομοίως ἐμελοποίησεν ὁ μελοποιὸς, ὁ δὲ ῥυθμοποιὸς μετὰ τοὺς δύο πρώτους ὁμοτόνους παρενέβαλε τὸν ἐτερότονον τρίτον στίχον καὶ οὕτως ἐπανάλαβε τὸν ὁμότονον τῶν δύο πρώτων, τὸν τέταρτον στίχον. Τοὺς δὲ ἰσοσυλλάβους παρὰ μίαν ἐν τέλει συλλαβὴν καὶ ὁμοτόνους δύο πρώτους στίχους τοῦ Χριστοῦ ἀνέστη ἀνομοιοτάτα ἐμέλισεν ἡ μουσική. Πιθανώτατον δὲ ὅτι καὶ οἱ κατὰ συνέχειαν τρεῖς ὁμορρυθμοὶ τῆς τε σαπφικῆς καὶ τῆς ἀσκληπιαδεῖας ᾠδῆς στίχοι ἀνομοίον εἶχον πάλαι τὴν μελοποιίαν. Ἐνίοτε δὲ ὁ παρεμβαλλόμενος ἐτερότονος στίχος διχωρίζει τοὺς ἀνὰ δύο κατὰ συμμετρίαν ὁμοτόνους στίχους, ὡς ἐν τῷ Τῇ ὑπερμάχῳ ὁ τρίτος στίχος διχωρίζει δύο ἀνόμοια ζεύγη, τοὺς δύο πρώτους ἀπὸ τῶν δύο παρατελευταίων. Ἐνταῦθα δὲ τοὺς κατὰ ζεύγη ὁμοτόνους ἐμελοποίησε καὶ ὁ μουσουργὸς ταῦτομελεῖς ἐν τῷ ἀργῷ μέλει, ἀνομοιομελεῖς δὲ τοὺς τοῦ δευτέρου ζεύγους ἐν τῷ συντόμῳ. Τὰ δὲ μεγχλυνάρια τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Χριστοῦ εἰσι τὰ μόνα τροπάρια, ὧν ἐκάστη στροφή συνίσταται ὁλοκλήρως ἐξ ὁμοτόνων στίχων ἴσων, τεσσάρων διμέτρων τροχαϊκῶν κατὰ κλητικῶν.

—	~	—	~		—	~	—
Ἄ	κα	τά	λη	πτόν	ἐ	στι	
τὸ	τε	λού	με	νον	ἐν	σοί	
καὶ	ἀγ	γέ	λοις	καὶ	ἐρο	τοῖς	
μη	τρο	πάρ	θε	νε	ἅ	γνή.	

Ἄλλ' ἡ ἔξοχος τοῦ μελοποιῶ τέχνη ἀπέφυγεν εὐφυῶς τὸν κόρον

τῆς ἐκ τετάρτου ἐπαναλήψεως συνάψασα ἀνά δύο τοὺς στίχους εἰς μίαν μουσικὴν περίοδον, καὶ οὕτως, ἐν ᾧ τὸ αὐτὸ μέτρον ἐπαναλαμβάνεται τετράκις, τὸ μέλος ἐπαναλαμβάνεται μόνον δις, ὅπερ ἀνεκτόν. Ἴσως δὲ καὶ αἱ μονόκωλοι τετράστιχοι τῶν ἀσκληπιαδείων στροφῶν, αἱ ἐκ τεσσάρων κυτορρύθμων στίχων συγκείμεναι, ἀνόμοιοι εἶχον τὸ μέλος εἴτε ἐκάστου τῶν στίχων εἴτε ἐκτέρου τοῦ ζεύγους, δικιρουμένης καὶ ἐκεῖ τῆς στροφῆς εἰς δύο μουσικὰς περιόδους εἴτε ἴσας, ὡς ἐνταῦθα, εἴτε καὶ ἀνίσους. Ἀλλ' ἐπανεέλθωμεν ὅθεν ἐξέβημεν.

Σελ. 59. Ἀντὶ τοῦ διπλοῦ τόνου «ἡλίον» εὐχερέστερον καὶ ἀσφαλέστερον διορθοῦται ἐνταῦθα διὰ μεταθέσεως, π. χ. «Τούτων Κηφᾶς ὡς ἤκουσεν». Τὴν δὲ διὰ μεταθέσεως διόρθωσιν ἀσπάζεται καὶ ὁ κ. Στεφ. ἐν τῇ εὐθὺς κατωτέρῳ σημειῶσαι ἐν τῇ φράσει «οὐκ εἰσῆλθεν,» προτείνων τὴν γραφὴν «εἰσῆλθεν οὐ,» ὅπερ ἀσύνηθες.

Σελ. 61. Ἐνταῦθα νομίζει ὁ σοφὸς συγγραφεὺς ὅτι βραθεῖα μελέτη τῆς συρικῆς καὶ ἀρμενικῆς ᾠσματογραφίας μετὰ τῶν ῥυθμῶν καὶ τῆς μελωδίας αὐτῶν ἤθελε πολὺ ὠφελῆσαι τὸ ποιητικὸν σύστημα τῆς ἐλληνικῆς ὕμνογραφίας, μάλιστα λεπτομερὲς συμπαραβολὴ μέχρι τῶν καθ' ἑκάστη. Διότι πολλοὶ ὕμνοποιοὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησιᾶς ἤντησαν, ὡς νομίζει, ἐκ τῶν ἐπιχωρίων τούτων μελωδῶν καὶ ῥυθμῶν, οἷον Ῥωμκνὸς ὁ μελωδὸς, Κοσμᾶς καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καὶ ἄλλοι. Ἀλλ' ἐπιτραπήτω μοι νὰ παρατηρήσω πρῶτον μὲν ὅτι οἱ πένητες ἀντλοῦσιν ἐκ τῶν πλουσίων καὶ οὐχὶ ἡ πλουσιωτάτη ἐλληνικὴ μετρικὴ καὶ μουσικὴ ἐκ τῶν πενητεουσῶν συρικῆς καὶ ἀρμενικῆς. Ὅθεν τῶν χριστιανῶν μελωδῶν οἱ μὲν λατῖνοι ἐμιμήθησαν τοὺς Σύρους, συντιθέντες τὰς στροφὰς τῶν ποιημάτων ἐξ ἴσων στίχων, ὥσπερ ἐκεῖνοι, οἱ δ' Ἕλληνες ὕμνογράφοι κατὰ μίμησιν τῶν λυρικῶν ποιητῶν, συνετίθουν τὰ τροπάρια τῆς ἐκκλησιᾶς συνήθως ἐκ στίχων καὶ κώλων ἀνίσων. Ἐπειτα παρατηρῶ ὅτι ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὰ ἀχώριστα ταύτης μέτρα, ῥυθμοὶ, ποιήσεις καὶ μουσικὴ ἦσαν πρὸ αἰώνων εἰσηγμένα ἀπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καθ' ὅλην τὴν μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Ἀρμενίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Αἴγυπτον. Καὶ τοσοῦτον ἐκαλλιεργεῖτο ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἡ ἐλληνικὴ παιδεία, ὥστε ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ Τερσόδ ἡμιλλῶντο πρὸς τὴν Ἐφεσον καὶ τὰς Ἀθήνας, ἐν τισὶ δὲ τούτων ὑπερέβηκε καὶ αὐτὰς

τὰς Ἀθήνας, ὡς ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας κατὰ Στράβωνα (14, 673): «Τοσαύτη δὲ τοῖς ἐνθάδε (ἐν Ταρσῷ) ἀνθρώποις σπουδὴ πρὸς τὴν » φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἄλλην παιδεῖν ἐγκύκλιον ἄπασαν γέγονεν, » ὥστ' ὑπερβέβληνται καὶ Ἀθήνας καὶ Ἀλεξάνδρειαν καὶ εἴτινα » ἄλλον τόπον δυνατὸν εἰπεῖν, ἐν ᾧ σχολαὶ καὶ δικτριβαὶ φιλοσό- » φων γεγόνασιν. Δικφέρει δὲ τοσοῦτον ὅτι ἐνταῦθα μὲν οἱ φιλομα- » θοῦντες ἐπιχώριοι πάντες εἰσι, ξένοι δ' οὐκ ἐπιδημοῦσι ῥαδίως. » Δῆλον δ' ἐκ τούτων ὅτι οἱ εἰρημένοι ὕμνογράφοι ἐγεννήθησαν καὶ ἀνετράφησαν ἐν τῇ ἐλληνικῇ παιδεῖα καὶ ἦσαν ἐγκρατέστατοι ἐλ- ληνισταὶ οὐχὶ ὑποδεέστεροι τῶν Ἑλλήνων. Διὸ καὶ ἐμιμήθησαν πι- θανώτατα τῶν ἀρχαίων ἁσμάτων τὰ μέλη, ὅσα ἐσώζοντο ἔτι τότε συνδιατηρηθέντα ἢ ἐπιζήσαντα τοῖς ποιήμασι. Πρὸς τούτοις πα- ρατηρῶ ὅτι κατὰ Χρίστιον (σελ. XVI) ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ Ὠριγένους ἐδημοσιεύθησαν ὁκτὼ ἄσματα τῶν Γνωστικῶν εἰς τὸν Ναζωραῖον ἢ Ἀδάμιν συριστὶ γεγραμμένα, καὶ ἐξ στροφῆς τοῦ ὕμνου τῶν Ὀφιτῶν, ἃς ὁ Ὠριγένης διέσωσεν ἐν τῷ κατὰ Κέλσου βι- βλίῳ (6, 3), ἐκ τῆς συριακῆς εἰς τὴν ἐλληνικὴν μετενηνεγμέναις. Κρίνεται δὲ τὸ ὕφος καὶ τούτων καὶ ἐκείνων σκοτεινὸν καὶ ἀσφές περὶ τὰς ἐννοίας, καὶ καθόλου καὶ ἀκομφον καὶ τερατώδες. Διὰ ταῦτα πολὺ ἀμφιβάλλω, ἂν ἠδύναντο ταῦτα νὰ προστήσωσιν ἐαυτοῖς ὡς πρότυπα μιμήσεως καὶ νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν ξένων ὑποδειγμάτων οἱ τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας ὕμνογράφοι, παρορῶν- τες τὸν ἀκένωτον πλοῦτον τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων.

Τὴν ἐτέραν ὁμῶς αὐτόθι παρατήρησιν, ὅτι α βῆθεῖς μελέτη τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ἤθελεν εἰσαγάγει αὐτὸν εἰς τὰ μυστήρια τῆς ποιητικῆς τέχνης τῶν μελωδῶν, ἀποδέχομαι πληρέστατα· προστί- θημι δὲ ὅτι αὕτη προϋποτίθησι τὴν σπουδὴν τῆς ῥυθμικῆς τῶν ὕμνων καὶ τὴν ταύτης πρὸς τὰ ἀρχαῖα μέτρα συμπαραβολήν, ὅπερ ἐν σελ. 43, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐθεώρησεν ἄσκοπον. Ὁ Χρίστιος ὁμῶς (Ἀνθολ. τῶν χριστιαν. ὕμνων) περὶ μὲν τῶν ῥυθμῶν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἐπρaxyματεύθη ἐν τῷ γ' βιβλίῳ τῶν προλεγομένων ἐν 37 ὁλαῖς σελίσιν, περὶ δὲ τῆς τῶν Βυζαντινῶν μουσικῆς ἐν τῷ δ' βιβλίῳ ἐν 16 σελίσιν, θεωρήσας ἀμφότερα σπουδαϊότατα κεφάλαια τῆς ἐλληνικῆς ὕμνογραφίας.

Ἄλλ' ἐμφιλοχωρῶν καὶ δικτρίβων περὶ τὰ καθ' ἑκάστη παρ' ὀλί- γον νὰ λησμονήσω τὸ κύριον τῆς πρaxyματείας θέμα, ὅπως ὁ κ. Στεβ.

ἐπιγράψκας τὴν προγματεύειν αὐτοῦ « Περὶ τοῦ ῥυθμοῦ ἐν τῇ ὕμνο-
γραφίᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίης », ἥκιστα προγματεύεται περὶ
τοῦ ῥυθμοῦ.

Σελ. 45 κ. ε. Ἐνταῦθα ἔρχεται εἰς τὸ εἰδικῶς αὐτῷ προκείμε-
νον θέμα, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀκροστιχίδος, τῆς ὁμοιοκαταληξίης
καὶ τοῦ εἰρμοῦ, ἅτινα θεωρεῖ εἰδικὰ τῆς ὕμνογραφίης στοιχεῖχ,
ὥστε ἐκ τούτων κυρίως νὰ ἐκλαμβάνηται ποίησις ἡ ὕμνογραφίη
καὶ ὁ λόγος αὐτῆς ποιητικός. Καὶ ἡ μὲν ἀνάπτυξις αὐτῶν γίνεται
μετὰ τῆς δεούσης ἐπιμελείης, ἀλλὰ τὸ θέμα τῶν δύο πρώτων φαί-
νεται οὐχὶ σπουδαῖον καὶ ἐμβριθές, τὸ δὲ περὶ τῆς ἀκροστιχίδος,
καὶ παιγνιδῶδες καὶ ἀνωφέλητον, καὶ ἡ περὶ τοῦτο σπουδὴ κατὰ τὴν
παροιμίαν μύρον ἐπὶ φακῇ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Χρίστιος (ἐν σελ. XXVI
τῶν προλεγ.) τὴν ἐκ τῶν ἀρχαίων γραμμάτων ἐκάστης στροφῆς
εἰς τὸν ὕμνον Ἠλίχ τοῦ Συγγέλλου καὶ Φωτίου τοῦ Πατριάρχου
κατ' ἀλφάβητον ἀκροστιχίδα καλεῖ ἀνωφελές τι καὶ ἀκομψοῦ παί-
γνιον (*inutili et inficelo lusu eae literae in initiis stropharum
positae sunt*), καὶ ὅτι τὰς *κολοφῶνας* εἰς τὰ τεχνήματα ταῦτα παί-
γνια (*cumulum his artificiosis nugis*) ἐπέθηκεν ὁ Σύγγελλος,
ὅστις οὐ μόνον τὰς στροφάς, ἀλλὰ καὶ τῶν στίχων τὰς ἀρχὰς περιέ-
κλεισεν εἰς ἀκροστιχίδα. Καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἀκροστιχίς ἀπαρτίζεται
ὅτε μὲν ἐκ τῶν ἀρχαίων γραμμάτων τῶν τροπαρίων, ὅτε δὲ ἐκ τῶν
ἀρχαίων γραμμάτων ἐκάστου στίχου τῶν τροπαρίων. Ἐν δὲ τῇ
XVII σελίδι ἐδήλωσεν ὁ αὐτὸς καὶ πόθεν προῆλθε, λέγων οὐδεμίαν
ἀμφιβολίαν ὅτι οἱ χριστιανοὶ ποιητὰι ἐν τούτῳ (τῇ ἀκροστιχίδι)
ἐμιμήθησαν τὸ παρχαίειμα τῶν νεωτέρων ὕμνων τῆς παλαιᾶς Δια-
θήκης». Ἐκ δὲ τῶν εἰδωλολατρικῶν ἔργων τῶν Ἑλλήνων, προστί-
θημι, ὁ Α' τοῦ Δωσιδάχα τοῦ Ῥοδίου βωμὸς ἔχει ἀκροστιχίδα «Ο-
λύμπιε πολλοῖς ἔτεσι θύσειας.» Ἀλλὰ τοῦτο παρήγαγεν ἡ παρακα-
μῇ, οὐχὶ ἡ ἐγκριτος ἐποχή. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀκροστιχίδος
τοῦ συνήθους τότε κοσμήματος ἐν τῇ χριστιανικῇ ποιήσει.

Ἄλλ' οὐδὲ ἡ ὁμοιοκαταληξίη δύναται νὰ θεωρηθῇ σπουδαῖον
γνώρισμα τῆς ὕμνογραφίης. Διότι ἰσοκατάληκτοι εἶτε ὁμοιοτέλευτοι
στίχοι σπανίως εὐρίσκονται, καὶ οἱ εὐρισκόμενοι δύνανται νὰ θεω-
ρηθῶσιν ὡς τυχαῖαι συμπτώσεις. Ἡ δὲ ὁμοιοκαταληξίη τοῦ πρώτου
στίχου τοῦ εἰρμοῦ τῆς ε' ᾠδῆς καὶ τῶν δύο κατόπιν τροπαρίων

Συνεσχέθη, ἀλλ' οὐ κατεσχέθη

Ἀνῆρέθης, ἀλλ' οὐ διῆρέθης

Βροτοκτόνον, ἀλλ' οὐ θεοκτόνον

ὡς σπάνιον φαινόμενον ἐξήγειρε τὸν θαυμασμὸν τοῦ σχολιάσκοντος τὸν κανόνα τοῦτον τοῦ μεγάλου Σαββάτου Γρηγορίου τοῦ Κορινθίου, εἰπόντος « ὁρᾶτε πῶς ἄφατον ἔχουσι τὸ κάλλος τὰ τῆς παρούσης ᾠδῆς τροπάρικα τοῖς ἰσοκατὰλήκτοις πάντα κοσμούμενα. » Ἀλλὰ τὸ τρίτον τροπάριον τῆς ᾠδῆς τούτης λέγον

Βασιλεύει, ἀλλ' οὐκ αἰωνίζει.

δὲν ἠκολούθησε τὸ ὁμοιοτέλευτον τοῦ εἰρμού, ὥσπερ τὰ δύο ἄλλα. Δύνεται δ' ἔτι νὰ ἐξηγηθῇ τὸ ὁμοιοτέλευτόν τινων στίχων καὶ ὡς ἀκουσίκα ἐπήρεικα προσγενομένη εἰς τὴν χριστιανικὴν ποιήσιν ἐκ τῶν πολιτικῶν καὶ ἱκμδικῶν ὁμοιοκατὰλήκτων στίχων τοῦ τότε ἀκμάζοντος τσούτου εἵδους τῆς ποιήσεως.

Ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ Ὀμήρου βιογράφος ἐν τοῖς ὁμοιοτελεύτοις δύο στίχοις 87 καὶ 88 τῆς Ἰλιάδος Β ῥαψωδίας

ἦύτε ἔθνεα εἴτι μελίσσάνων ἀδινάων,

πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων,

εἰπὼν ὅτι « τὰ τοιαῦτα (τὰ ὁμοιοτέλευτα) μάλιστα προστίθῃσι τῷ λόγῳ χάριν καὶ ἡδονήν, » συμφωνεῖ ἐντελῶς τῷ προειρημένῳ σχολιαστῇ. Καὶ ἀμφότεροι λίαν ὀρθῶς ἀποφκίνονται· διότι ἄλλως στίχοι ἀπλῶς ὁμοιοτέλευτοι, ἄνευ ποιητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ποιητικῆς ἐκφράσεως καὶ τῶν ἄλλων ποιητικῶν προσόντων, ἤθελον ἀποτελέσει ποιήμα, καὶ ἡ ποίησις ἤθελεν ὀρισθῇ ὁμοιοκατὰλήκτος στιχοιργία.

Ἐδείχθη ἄρα ὅτι καὶ τὸ τῶν στίχων ἰσοκατὰλήκτον δὲν εἶναι κύριον συστατικὸν τῆς ποιήσεως, ἀλλὰ πρόσθετον κόσμημα ἐπικυζάγον τὸ κάλλος τῶν ποιημάτων ἢ χάριν τῷ λόγῳ καὶ ἡδονήν προστιθέν.

Μόνος δὲ ὁ εἰρμός φαίνεται οὐσιῶδες συστατικὸν τῆς ποιήσεως μέρος. Διότι καθ' ὃν ὁ Στεθέσων περὶ ἑλθεν ὀρισμὸν ἐκ τοῦ Ζωνάρᾳ καὶ μέρος αὐτοῦ καταχωρεῖ (ἐν σελ. 18), ὁ εἰρμός ὀρίζεται ὡς ἐξῆς· « Ὁ μὲν οὖν εἰρμός ἀρμονία τίς ἐστι μέλους ἐν συνθέσει (1) φωνῆς ἐνάρηρου τε καὶ σημαντικῆς (2), ὀρισμένῳ τινὶ μέτρῳ καὶ ποσῷ

(1) Παρὰ Χριστίῳ σ. XL τῶν προλεγομένων τῆς Ἀθολογίας γράσσεται « συνθέσει ».

(2) Ἀπὸ τοῦ φέρεται « σημαντικοῦ ».

μεγέθους περιγραφομένη· ἥτις ἁρμονία προωριτισμένη τε καὶ προεγνωσμένη προϋπόκειται, πρὸς ἣν τὰ λεγόμενα τροπάρια ἀναφέρεται· οἶονεὶ γὰρ ἀρχὴ τῶν τροπαρίων ἐστὶ καὶ κανόνων, ἐπεὶ τὰ τροπάρια διὰ τοῦ εἰρμοῦ κανονίζονται καὶ ρυθμίζονται, πρὸς αὐτὸν ὡς προϋπόδειγμα συντιθέμενα καὶ ἁρμοζόμενά τε καὶ μελωδούμενα.» Προσομοιάζει δὲ ὁ ὀρισμὸς οὗτος πρὸς τὸν τῆς ποιητικῆς, ἥτις ὁμοίως διαπερχίνεται διὰ λόγων μεθ' ἁρμονιῶν καὶ ρυθμῶν. Λέγων δ' « ὠρισμένῳ τινὶ μέτρῳ » ὁ Ζωναρᾶς ἀφορᾷ, ὡς φαίνεται, εἰς τοὺς ἐμμέτρους εἰρμούς· μᾶλλον ἢ εἰς τοὺς δίχα μέτρον συντιθεμένους. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς κατὰ τονικὸν μέτρον συντεθειμένους εἰρμούς· ἂν ἐπεκταθῇ τὸ σημερινόν τῆς φράσεως ταύτης, τὸ συστατικὸν τοῦτο ὡς ἰδιάζον μόνον τῷ εἰρμῷ, ἀνήκει ἰδίως εἰς τὴν ποίησιν τῶν κανόνων, οἵτινες συνίστανται ἐξ εἰρμῶν καὶ τροπαρίων, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰ ἄλλα τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως εἶδη, ἅτινα ἀπαρτίζουσι τὸ μέγιστον μέρος τῆς ὑμνογραφικῆς, οἶον, αὐτόμελα, ἰδιόμελα, κοντάκια, ἀπολυτίκια, οἵκοι, ἀπόστιχα, ἐξαποστειλάρια, ἑωθινὰ, μεγαλυνάρια, ὑψακχοὶ, πασχαπνοάρια καθίσματα καὶ ἄλλα. Τούτων δ' ἀπάντων πρέπει νὰ ζητηθῇ ἄλλο ποιήσεως συστατικόν, διότι εἰρμὸν οὐκ ἔχουσιν.

Ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων ὅτι εἰρμός ἐστὶν ἁρμονία τις μέλους τὰ δὲ τροπάρια ἁρμοζόμενά τε καὶ μελωδούμενα, καὶ τῶν ἐν σελ. 25 ὅτι « πρῶτον δεῖ μελλῆσαι τὸν εἰρμὸν, » ἀριδῆλως καταφαίνεται ὅτι οἱ εἰρμογράφοι τότε ἦσαν οὐ μόνον ποιηταί, ἀλλὰ καὶ μελοποιοὶ καὶ μελωδοί. Διὸ καὶ καλοῦνται ὁ μὲν θεὸς Κοσμῆς οὐ μόνον « ἱερώτατος ποιητής » καὶ « ποιητικώτατος ὢν, εἴπερ τις, » ἀλλὰ καὶ « θαυμάσιος μουσουργὸς » καὶ « θεὸς μουσικὸς » καὶ « μουσικὴν πνέων ὅλως τὴν ἐνερμόνιον. » Ὁ δὲ Ἰωάννης ἡ Δαμασκόθεν χάρις ἐκλήθη « Ὁρφεὺς νεκρὸς » καὶ « μελωδός ». Ἀνάγκη ἔρξαι νὰ μελετήσῃ τις τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν, τὴν ἁρμονίαν τῶν μελῶν καὶ μελωδιῶν αὐτῆς, καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὰ ἀχώριστα αὐτῆς μέτρα καὶ τοὺς πικνωτοὺς ρυθμούς, ἐὰν θέλῃ νὰ γράψῃ ὡς ἄριστα περὶ τῆς ὑμνογραφικῆς.

Τὰ δὲ συστατικὰ τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως, ἵνα ἐπανεέλθω εἰς τὸ προκείμενον, φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ ζητηθῶσιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ποιήσει καὶ ἴσως τὰ αὐτὰ ἢ παρὰπλήσι· διότι οἱ χριστιανοὶ ποιηταὶ πιθανώτατον φαίνεται ὅτι δὲν ἀπεμακρύνθησαν πολὺ ἐκ τῆς τῶν

παλαιῶν ποιητικῆς τέχνης. Καὶ τοῦτο φρονεῖ καὶ ὁ Χρίστιος λέγων (σελ. I τοῦ προοιμίου)· *neque christianos vates a veterum poetarum arte plane descivisse verisimile est.*

Τοσαῦτα ἐνόμισα καλὸν νὰ εἶπω περὶ τῆς τοῦ κ. Στεθένηςωνος πραγματείας, ἥς καὶ τὰς ἐλλείψεις παρέδειξα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀρετὰς ἀνομολογῶ, καὶ κρίνω διὰ τύχης ἀξικινάγνωστον τὸ βιβλίον.

